

V slovenskih gozdovih se širi invazivna navadna barvilnica

Besedilo in foto: Marija Stare in Simona Strgulc Krajšek

Navadna barvilnica (*Phytolacca americana*) je zelnata trajnica, ki so jo v 17. stoletju kot okrasno rastlino iz Severne Amerike prinesli v Evropo. Prvi podatki o njenem uspevanju v Sloveniji je iz leta 1850. Do konca 20. stoletja vrsta pri nas v naravi ni bila pogosta, saj je le tu in tam zrasla izven vrtov. Zdaj je stanje popolnoma drugačno: žled, vetrolomi, čezmeren razvoj podlubnikov ter vedno bolj mile zime so pripomogli k uspešnosti te invazivne vrste v Sloveniji. Na nekaterih gozdnih posekah zdaj že oblikuje prav obsežne sestoje.

Rastline v višino zrastejo od 1,5 do 3,5 metra. Stebla so razvejena in votla, v sre-

dini imajo septiran stržen. V času razvoja plodov se rožnatordeče obarvajo. Listi so suličasti, dolgi od 10 do 30 cm in premenjalno razvrščeni, nekoliko spominjajo na liste tobaka. Cvetovi so beli ali rožnati, zvezdasto somerni in petštevni. Združeni so v 10 do 20 cm dolga, rahla in pogosto nekoliko previsna grozdasta socvetja. Plodovi so okrogle, sočne in bleščeče temnovijolične do skoraj črne jagode, ki so na vrhu ugreznjene. Vsaka vsebuje 10 črnih lečasto oblikovanih semen.

Rastlina cveti in plodi do jesenske pozebe, nato se začnejo nadzemni deli sušiti in do konca leta v celoti propadejo. V tleh ostane obsežen koren, ki prezimi in iz ka-

terega naslednjo pomlad poženejo številni novi nadzemni poganjki. Starejša kot je rastlina, obsežnejši je njen podzemni del, kar pomeni večjo in bolj razvejeno rastlino z več cvetovi in plodovi.

Glavni način razmnoževanja je tvorba številnih semen, ki zorijo od poznega poletja do prve pozebe. Daljša kot so poletja, več semen lahko dozori. Semena so zelo dolgoživa, saj so kaljiva do 40 let. Razširjajo jih ptiči, ki se prehranjujejo z jagodami, semena pa nepoškodovana iztrebijo. Iz semen pozno spomladi zrastejo prve kalice, ki poleti že cvetijo in plodijo. Semena lahko kalijo še vse poletje do sredine jeseni.

Navadna barvilnica lahko na gozdnih čistinah, na primer pod daljnovodi, oblikuje velike sestoje.

Previsno grozdasto socvetje navadne barvilnice.

Grozd zorečih sočnih plodov navadne barvilnice. Najmlajši plodovi so še zeleni, najstarejši že črnovijolični.

Mlada rastlina navadne barvilnice.

Podzemni del navadne barvilnice z oznako, kje je treba koren odrezati, da se rastlina ne obraste več.

Vrsta je že razširjena skoraj po vsej Sloveniji, največ nahajališč je v vzhodnem in osrednjem delu države ter v Vipavski dolini. Ustrezajo ji svetla rastišča na globokih tleh, kot so poseke, gozdni robovi, gozdne vlake in poti, svetli gozdovi ter ruderalna mesta ob cestah, železnicah, naseljih in ob vodi. Zraste lahko tudi na njivah in na nekošenih travnikih. Če ima prostor in je rastišče dovolj svetlo, lahko oblikuje goste in neprehodne sestoje, v katerih ne raste nobena druga vrsta. V tla izloča alelopatične snovi, ki preprečujejo kalitev semen domorodnih lesnih in zelnatih rastlin, ter tako preprečuje naravno obnovo gozdov. V Evropi vrsta nima naravnih sovražnikov.

Kako ustrezno odstranimo navadno barvilnico, da jo uničimo in s svojim ravnanjem ne povzročimo njenega širjenja?

Najbolj učinkovito metoda odstranjevanja je puljenje mladih, še necvetočih rastlin. Te bolj ali manj zlahka izrujemo ročno ali s pomočjo dolge ozke lopatke, lopate, vil za prekopavanje ali rovnice. Izrucene necvetoke rastline lahko pustimo na tleh, najbolje na soncu, da ovenijo in se posu-

šijo. Lahko pa jih odložimo v zabojnik za organske odpadke ali med zeleni odrez. Pri starejših necvetočih rastlinah, ki imajo v tleh že razvit debelejši koren, lahko rastline izrujemo s pomočjo vil za prekopavanje ali pa za odstranjevanje uporabimo ostro lopato, rovnico ali nož. V tem primeru pod kotom zarežemo v tla, tako da odrežemo zgornjih 4–5 cm korena. Zgornji del korena skupaj z nadzemnimi deli rastline odložimo na kup na betonski ali asfaltni podlagi ali na kup vej, da se rastlina posuši in propade. Odrezani del korena namreč ne sme priti v stik z zemljo, ker se lahko ponovno ukorenini. Spodnji del korena, ki ostane v tleh, sčasoma propade.

Če rastline že cvetijo, je najpomembnejše, da preprečimo razvoj semen. V tem primeru je bolje, da vse rastline pokosimo, kot da nadaljujejo z ruvanjem in nam ne uspe do konca sezone očistiti vsega sestoja. S tem preprečimo, da se na rastlinah razvijejo semena. Začetek cvetenja je v začetku poletja, odvisen pa je od spomladanskih temperatur. Pokošene rastline, ki so ravno začele cveteti, lahko pustimo

Opozorilo: Cela rastlina navadne barvilnice je močno strupena, zato moramo pri odstranjevanju uporabiti zaščitna oblačila in rokavice.

Tudi že nekaj zaužitih jagod lahko povzroči hudo zastrupitev.

na tleh, da se posušijo. Ko pa se že začno razvijati plodovi, je treba poganjke s plodovi ali pa kar cele rastline previdno odstraniti z nahajališča, jih posušiti in (vsaj plodove) zažgati ali oddati na deponijo v sežig. Semena namreč lahko do konca dozoriijo tudi na izravnih rastlinah ali celo na odrezanih poganjkih. Pri odstranjevanju plodečih rastlin moramo biti previdni, da nehote ne raznesemo semen na neočiščenem orodju, oblačilih in obutvi. Sveža semena so namreč lepljiva in znano je, da sta transport ter uporaba neočiščene gozdne mehanizacije in orodja tudi ena izmed poti razširjanja vrste.

Košnja rastlin ne uniči, le prepreči cvetenje in zorenje plodov. Pokošene rastline lahko že isto leto ponovno odženejo in zacvetijo ter plodijo. V tem primeru je treba rastline ponovno kositi ali pa nadaljevati z ruvanjem, ki je mnogo učinkovitejši, a počasnejši način odstranjevanja.

Če opazite navadno barvilnico v naravi, lahko njeno nahajališče prijavite prek aplikacije *Invazivke*, ki jo najdete na spletni strani: <https://www.invazivke.si>. Če so rastline na vaših zemljiščih, se čimprej lotite odstranjevanja, saj je zgodnje ukrepanje najučinkovitejše in najcenejše. Mesto, ker ste rastline odstranili, preverjajte še nekaj naslednjih sezon, saj je velika verjetnost, da bodo prihodnje leto skali la nova semena, ki so skrita v tleh. Vsako novo žarišče, ki ga pravočasno odkrijemo in rastline odstranimo, lahko pomeni pomemben korak pri varovanju slovenske narave. ☘

V zadnjih letih se je predvsem na območju Ljubljane začela v naravi pojavljati tudi krljasta barvilnica (*Phytolacca acinosa*), prav tako okrasna vrsta, ki izvira iz Vzhodne Azije. Od navadne barvilnice jo razlikujemo po tem, da je nižje rasti in da so njena grozdasta socvetja pokončna. Plodovi so sestavljeni iz več krljastih sočnih temnovijoličnih plodičev. Odstranjujemo jo na enak način kot navadno barvilnico, le da je treba pri tej vrsti koren odrezati 10 cm globoko.

Krljasta barvilnica.

Grozd plodov krljaste barvilnice.